

A nemzetközi bojkott.

Az államok közötti konfliktusok igen gyakran gazdasági okokra vezethetők vissza. Minden állam igyekszik új piacokra tenni szert a maga termékei számára s éppen ez a törekvés hozza őket igen sokszor összeütközésbe egymással. A gazdasági tényezők azonban a konfliktusoknak nemcsak a keletkezésénél játszanak jelentős szerepet, hanem újabban azok elintézésénél is. Éppen napjainkban egy egészen új fegyverrel találkozunk ezen a téren: az ellenséges ország áruinak bojkottjával. Ezt a fegyvert alkalmazta Törökország is Boszniának és Hercegovinának az annexiója után Ausztriával és Magyarországgal szemben.

Maga a bojkott természetesen nem egészen új dolog. A különböző társadalmi osztályoknak, első sorban a munkásoknak és a munkaadóknak egymással folytatott küzdelmében ám régebben találkozunk ezzel a jelenséggel. Az első ember, akit 1880-ban egy ilyen mozgalom anyagilag egészen tönkretett és kivándorlásra kényszerített, egy Boycott nevű írlandi földbirtokos volt; innen ered maga az elnevezés is. (*Pinon*: Une forme nouvelle des luttes internationales. Le boycottage. Revue des Deux Mondes LI. kötet 1909. 200 és k. l.) De ezek a bojkottok bármilyen nagyjelentőségűek voltak is különben, mindig egy ország határain belül játszódtak le s a különböző osztályok közötti érdeellentétek idézték elő őket. Az első bojkott, amely egy idegen ország ellen irányult s amely egy nemzetközi konfliktussal kapcsolatosan politikai okok miatt keletkezett, az amerikai árúk bojkottja volt Kinában.

Ez a bojkott 1904-ben kezdődött. (E bojkott történetére nézve *Pinon* idézett értekezésén kívül *Laferrière*: Le boycott et le droit international. Rev. de Droit intern. public. 1910-ik évfolyam 291 és k. l.) Az okot reá Északamerika Egyesült-Államoknak az a magatartása képezte, amelyet a kínaiakkal

szemben tanusított. Erősen megnehezítette a kínai kuliknak a bevándorlását, sőt a kínai utazók és a turisták is, akik a saint-louis-i világiállításra mentek át, mindenféle zaklatásoknak voltak kitéve. Velük is úgy bántak el az amerikai hatóságok, mint a közönséges kulikkal. Ez az eljárás nemcsak anyagilag sértette a kínaiakat, hanem erősen lealázó is volt rájuk nézve. Az Unió ugyanis azzal indokolta ezt a magatartását, hogy a kínai alacsonyabbrendű népfaj, amely testileg és erkölcsileg romlott, amelynek a bevándorlása éppen ezért nem kívánatos.

Az Egyesült-Államoknak ez az eljárása a nemzetközi jog szempontjából nem volt jogtalan, mert az 1894 március 17-én Kinával kötött szerződés értelmében joga volt a kuliknak a bevándorlását esetleg teljesen is eltiltani s így nem is volt a kínai birodalomnak semmiféle jogcíme a retorzióra. Ez a szerződés 1904. év végén lejárt; egy újabb szerződés kötésére nézve tárgyalások indultak meg a két állam közt, amelyek az 1905. évre is áthúzódtak. Ezekbe a nyugodt diplomáciai tárgyalásokba szolt bele a lakosság bojkottja.

A mozgalom Chang-Haiban 1905 május 24-én egy hatalmas meetinggel kezdődött, amely tiltakozott az ellen, hogy a kormány a kötendő szerződésben újból biztosítsa az Egyesült-Államokban a jogot a kuliknak a visszautasítására s hogy tiltakozásának nagyobb súlyt adjon s az Uniót engedékenységre kényszerítse, proklamálta az amerikai árúk bojkottját. A felhívás általános visszhangra talált; a mozgalom a kereskedők testületeinek a vezetésével gyorsan terjedt s egészen az 1907. év elejéig tartott, óriási kárt okozva az Egyesült-Államok iparának és kereskedelmének. Míg az 1905-ik év első hat hónapjában 185.906,100 frank volt az amerikai bevétel értéke a kínai birodalomba, addig az 1906. év megfelelő időszakában 103,060.955 frankra esett s így a veszteség csak ez alatt a hat hónap alatt körülbelül 83 millió frank volt.

A mozgalom célját is érte; az Unió köztársasága, hogy a bojkottnak véget vessen, kénytelen volt engedni és módosítani a kínaiak bevándorlásáról szóló szabályzatot. (Pinon i. m. 212. l.)

1908-ban pedig Japánnal szemben alkalmazták ezt a fegyvert a kínaiak. 1908 február 5-én Kanton mellett a kínai hatóságok átvizsgáltak egy japán hajót: Tatsu-Mamot s annak a rakományai közt fegyvereket találtak. Az alkirály azon az alapon, hogy a fegyverek minden valószínűség szerint a kínai forradalmároknak voltak szánva, elrendelte a hajóknak és

rakományának az elkobzását. Japán tiltakozott ez ellen az elkobzás ellen s a kínai kormányt elégtételadásra kényszerítette. Japánnak ez a magatartása mélyen sértette a kínaiak nemzeti önértetét, valóságos felháborodást idézett elő. Megkezdődött a bojkott a Japánból behozott árúk ellen s csaknem olyan mértéket öltött, mint előbb az amerikai árúk bojkottja. A mozgalom csak akkor kezdett csenedesedni, amikor Japán, hogy a kínai birodalommal szemben jóindulatának és barátságának bizonyítékát adja, a konfliktusban szerepelt kantoni főkonzulját visszahívta s visszavonta azt a tiltakozását, amelylyel bizonyos mandzsuriai vasúti vonalak építését igyekezett Kína részéről megakadályozni. (Pinnon i. n. 212. és k. l.; Laferrère i. m. 298. és k. l.)

Ugyancsak a nemzeti önértet megsértése idézte elő az osztrák és magyar árúk bojkottját az Ottomán-birodalomban. Ausztria-Magyarország 1908 október 5-én annektálta Boszniát és Hercegovinát s ugyanebben az időben Bulgária is proklamálta a maga függetlenségét. A törökök tehát egyszerre elvesztettek két tartományt, amelyek eddig legalább névleg az Ottomán-birodalom fennhatósága alatt állottak. A bojkott egész spontán keletkezett; később azonban határozott szervezetet és vezetést nyert; nemcsak Ausztria-Magyarország ellen irányult; de tényleg sokkal erősebb volt a mi monarchiánkkal szemben.

A mozgalom sikerét első sorban a teherhordó munkások korporációi biztosították, amelyek határozottan visszaautasítottak minden Ausztria-Magyarországból érkező vagy osztrák és magyar árut tartalmazó hajónak a kirakását, úgy, hogy ezek a hajók kénytelenek voltak kirakás nélkül hagyni el a török kikötőket. A bojkott óriási károkat okozott a kettős monarchiának. A Loyd-társaság bevétele 1908 október havában 450,000 koronával csökkent a megelőző év ugyanezen hónapjához viszonyítva; a Déli vasut-társaságnak november hóban nem kevesebb, mint 1.232,515 korona volt a vesztesége. Az osztrák és a magyar kereskedelem által szenvedett kárt a „Neue Freie Presse“ körülbelül 100.000,000 koronára becsülte. A bojkott valóságos pangást eredményezett; a textiliparban az osztrák és cseh gyárosok kénytelenek voltak 15%-kal redukálni az üzemet s félős volt, hogy a mozgalom Egyiptomba, Szerbiába és Montenegróba is átkerül.

Ennek a bojkottnak mindenesetre volt befolyása arra, hogy Ausztria-Magyarország megkötötte az 1909 április 26-iki szerződést a portával, amelyben 2 és $\frac{1}{2}$ millió török font kárpótlás fizetésére kötelezte magát. Ennek a szerződésnek a megkötése után a bojkott is véget ért.

A nemzetközi bojkottal gazdasági téren igyekeznek az egyik ellenfél a másiknak ártani. Ez a gondolat, hogy gazdasági érdekeiben támadják meg az ellenfelet, nem új. Ez a célja minden tengeri blokádnak. A blokádnál az egyik hadviselő fél kikötőjét körülzárja a másik hadviselő fél s ekként az azzal való érintkezést teljesen megakadályozza; tehát ugyanazon a ponton támadja meg az ellenfelet, mint a bojkott. Ilyen blokád volt a Napoleon által Anglia ellen alkalmazott szárazföldi zárlat is.

A blokád és a zárlat között azonban egy igen lényeges különbség van. A blokádot mindig maga az állam alkalmazza, az a hadseregnek, tehát mindig magának az államnak a ténye; a bojkott pedig a lakosság spontán megnyilatkozását képezi, amelyet nem az államkormány szervez, sőt amely esetleg a kormány akarata ellenére keletkezik. Eppen ez az, amely a bojkottnak különös jelentőséget kölcsönöz.

A modern nemzetközi jog értelmében csak az államok alanyai a nemzetközi jognak, magánszemélyek soha sem állhatnak nemzetközi jogviszonyokban s idegen államokkal szemben nem lehetnek közvetlenül sem jogaik, sem kötelesegeik. Eppen ebből következőleg a modern harcjognak egyik fontos alaptételét képezi, hogy csak az államok lehetnek hadviselő ellenfelek, hogy a háború, mint egy nemzetközi jogi jogviszony, csak az ellenséges államok egymás közötti küzdelme és soha sem irányulhat az ellenséges állam polgárai ellen, a polgárok csak mint a haderőnek a tagjai vehetnek részt a küzdelemben. A nemzetközi bojkott a modern harcjognak éppen ezzel az alaptételével áll ellentétben; itt nem az állam, hanem a társadalom, a nép tulajdonképpen a hadviselő fél. A bojkottal maga a nép szól bele a nemzetközi konfliktus elintézésébe, amelyet eddig az állam erre hivatott organumai: a diplomaták és a hadvezérek az ő megkérdezése nélkül, sőt sokszor akarata ellenére döntöttek el; úgy, hogy ebből a szempontból a mozgalom csak egy részletjelensége annak a fejlődésnek, hogy a különböző államügyek intézésénél a döntő hatalom mindinkább a népnek, a polgároknak a kezébe jut.

A bojkottnak vannak bizonyos előfeltételei. Az soha sem keletkezhetik dinasztikus érdekeknek vagy egyes társadalmi osztályok érdekeinek a megsértése miatt parancsszóra, hanem csak akkor, amikor az egész társadalomnak egy közös és fontos érdekét támadják meg, mert a bojkott csak úgy lehet eredményes, ha a társadalom minden számottevő tagja egész lelkesedéssel támogatja azt. Eppen ez az oka annak, hogy a

bojkott — amint az eddigi esetek is igazolják — mindig a nemzeti önértet megsértése miatt keletkezik, mert ez az, amely az egész társadalmat osztálykülönbség nélkül képes csatasorba állítani.

A bojkott természetesen hátrányos arra a népre is, amely azt alkalmazza. A kereskedők árúknak egy részét nem képesek eladni, kénytelenek új üzleti összeköttetéseket keresni, amelyek talán kevésbé előnyösek rájuk nézve, mint az eddigiék. Az egész társadalomnak a fogyasztása megdrágul. Törökországban pl. a bojkott alatt a cukor ára egyes piacokon 80%-kal, a petroleumé és a papirosé pedig 25—30%-kal emelkedett (*Pinson* i. m. 226. l.), sőt bizonyos cikkeket esetleg kénytelen a közönség egy ideig egészen nélkülözni. Tehát csak akkor alkalmazhatja egy nép sikerrel a bojkottot, ha polgárait a hazához való ragaszkodás, a nemzeti önértet, azok iránt az eszmék iránti lelkesedés, amelyekért a mozgalom keletkezett, képes még a saját anyagi érdekeivel ellentétes cselekvésre is indítani. A bojkottnak nélkülözhetetlen előfeltétele az erős patriotizmus, mert az mindig az erős patriotizmusnak a reakciója a nemzeti becsület ellen intézett támadásokkal szemben. (*Laferrière* i. m. 313. l.)

Törökországban és Kinában is azért vezetett ez a mozgalom sikerre, mert mind a két nép éppen az utóbbi időben erős nemzeti öntudatra ébredt s az egész társadalmat áthatja a hazához való fanatikus ragaszkodás.

A bojkottnak ezen az ethikai előfeltételen kívül vannak bizonyos gazdasági előfeltételei is. Első sorban a dolog természete szerint csak azok között a nemzetek között alkalmazható, amelyek egymással élénk gazdasági összeköttetésben állanak. Ha egy olyan országgal szemben alkalmazzák a bojkottot, amelyből a behozatal kevés, a mozgalom az exportáló országnak csak egy pár gyárosát vagy kereskedőjét fogja érinteni; de nem fog irányulni az egész ellenséges nemzet ellen s így nem lesz alkalmas fegyver nemzetközi konfliktusok elintézésére.

Másrésről nem alkalmazható azok között az országok között, amelyeknek bevitele és a kivitele egymással szemben körülbelül egyenlő. Feltétlenül szükséges, hogy a bojkottaló országnak jóval kisebb legyen a bevitele az ellenséges országba, mint a behozatala onnan, mert különben a saját termelésének éppen olyan vagy esetleg még nagyobb kárt okozhat, mint ellenfelének. Az északamerikai Egyesült-Államok Kínával vagy Ausztria-Magyarország Törökországgal szemben már nem alkalmazhatná sikerrel ezt a fegyvert, mert a másik fél

részéről a bojkott szükségképen mozgalmat vonna maga után s jelentékeny kárt éppen a bojkottáló ország polgárai szenvednének. (Laferrière. i. m. 313—314. l.)

Végül a bojkott nehezen alkalmazható azzal az országgal szemben, ahonnan mezőgazdasági termékeket importálnak, mert ha a bojkottáló ország mezőgazdasága egyedül nem képes kielégíteni a lakosság összes szükségletét — s az import rendszeren éppen ezt mutatja —, akkor komoly zavarok állhatnak elő a lakosság élelmezése terén. A bojkott tehát csak iparos országok ellen irányulhat.

Éppen azért, mert ilyen sok nélkülözhetetlen előfeltétele van a bojkottnak, nagy szerepe soha sem lesz a nemzetközi konfliktusok elintézésénél. Különösen nem alkalmazhatják a nagyhatalmak egymás között, mert azokat a közös gazdasági érdekeknek tömérdek szála köti össze s nem indíthatnak egymással szemben ilyen mozgalmat anélkül, hogy egyszersmind a saját gazdasági érdekeiket is kockára ne tegyék. A bojkott különben is első sorban a kis államok fegyvere a nagy államokkal szemben, amelyek ellen éppen az erők egyenlőtlensége folytán a siker legkisebb reményével sem indíthatnának háborút.

Mint minden bojkott, a nemzetközi bojkott is csak úgy sikerülhet, ha kellőképen szervezve van; nem annyira a fogyasztó közönségnek, mint inkább a közvetítő kereskedőknek a szervezésére van szükség. A nagy közönség kellő módon való szervezése igen nehezen vihető keresztül s viszont ha a kereskedők következetesen visszautasítják az ellenséges árúkat s másutt keresnek üzleti összeköttetéseket, a bojkott sikere már biztosítva van. Így a kereskedők egyesületei biztosították például Kinában a bojkott sikerét. Az osztrák árúk bojkottját Törökországban pedig — mint láttuk — főleg a teherhordó munkások szervezetei mozdították elő, amelyek visszautasították minden Ausztriából érkező vagy osztrák árút tartalmazó hajónak a kirakását s így megakadályozták, hogy az ellenséges árúk egyáltalában török földre jussanak.

Érdekes kérdés, hogy terheli-e a nemzetközi jog értelmében felelősség a bojkottért az államot s van-e jogosítva a bojkottált állam tőle az okozott kárért kártérítést követelni? Magánszemélyeket az idegen állam természetesen nem vonhat közvetlenül felelősségre; nemzetközi felelősséggel csak az államok tartoznak; magánszemélyek nem alanyai a nemzetközi jognak, nekik idegen államokkal szemben közvetlenül nincsenek köteleességeik. Viszont az állam nemcsak saját tényeiért, amelyeket az ő hivatalos közegei követnek el, tar-

tozik felelősséggel, hanem a területén elkövetett minden olyan cselekményért, amely ellentétben áll vagy a nemzetközi jog általános elveivel, vagy egy általa kötött nemzetközi szerződéssel. Az államnak kötelessége minden olyan cselekményt megakadályozni a saját területén, amely egy idegen államnak vagy idegen állampolgároknak a nemzetközi jog által védett érdekeit sérti. Ha ezt elmulasztja, nemzetközi jogi deliktumot követ el és felelősséggel tartozik.

Az északamerikai Egyesült-Államok kormánya s az osztrák-magyar külügyminiszter is arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a bojkottért az államot felelősség terheli s kijelentették, hogy ha a kormány erélyes eszközökkel meg nem akadályozza a mozgalmat, az okozott kárért magát az államot fogják felelősségre vonni. Szerintük a bojkott megsérti a kereskedelem szabadságát, amelyet a két állam közötti nemzetközi szerződések biztosítanak s az államnak kötelessége a kereskedelem szabadságát még a saját polgáraival szemben is biztosítani a másik szerződő fél polgárai számára. Ha ezt nem teszi, megsérti a szerződésileg elvállalt kötelezettségét.

Ez az álláspont azonban nem helyes; az államot a nemzetközi jog értelmében nem lehet a bojkottért felelősségre vonni. A kereskedelem szabadságának a biztosítása csak azt jelenti, hogy magának az államnak nem szabad akadályokat gördíteni beviteli tilalmak vagy egyéb módon a másik szerződő államból eredő kereskedelem elé. Ha maga az állam szervezné a bojkottot vagy ő, illetőleg az ő hivatalos közegei, mondjuk a vámhivatalnokok akár nyíltan, akár titokban részt vennének a mozgalomban, akkor természetesen megsértené a nemzetközi szerződés rendelkezéseit és teljes felelősséggel tartoznák a másik állam irányában.

Hasonlóképen felelősség terheli a bojkott folyamán az ellenséges állam polgárainak a személye és vagyona ellen intézett esetleges erőszakos támadásokért is. Ha a bojkottált kereskedőket megtámadják, az ellenséges árukat megsemmisítik vagy megrongálják, a kormánynak kötelessége ezeket a közönséges bűncselekményeket szigorúan megtorolni, sőt már előzetesen megtenni minden szükséges intézkedést az ilyen deliktumok megakadályozására.

Amíg azonban az ilyen erőszakoskodások nem fordulnak elő, amíg a bojkott csak abban nyilvánul, hogy a közönség nem vásárolja az ellenséges országból eredő árukat, addig a kormánynak nem lehet kötelessége a mozgalmat megakadályozni. Sőt minden erre irányuló intézkedéssel egyenesen megsértené azokat az alkotmányjogi szabályokat, amelyek a pol-

gárok egyéni szabadságát biztosítják. Minden kultúrállamban kétségtelen joga van a polgároknak szabadon dönteni afelett, hogy bizonyos cikkeket vásárolnak-e vagy nem vásárolnak és onnan elégiteni ki a szükségleteiket, ahonnan éppen akarják. A kormány senkit sem kényszeríthet arra, hogy osztrák vagy amerikai árút vásároljon, vagy hogy a kereskedők egy meghatározott országból szerezzék be a szükségleteiket és nem hajthatja a munkásokat erőszakkal a Lloyd-gőzös kirakására, amikor azok arra nem akarnak vállalkozni.

Amíg a bojkott tisztán társadalmi mozgalom, amelyet a kormány semmiféle módon, sem nyíltan, sem titokban nem támogat s amíg az ellenséges ország polgáraival szemben erőszakoskodások nem fordulnak elő, addig az állam felelősségrevonásának a mai nemzetközi jog értelmében egyáltalában semmi alapja sincs. (Ugyanígy az idézett két értekezésen kívül *Buj*: Précis élémentaire de droit international public. Paris, 1910. 470 és k. l.)

Sárospatak.

Dr. Buza László.